

***Enhancing Human Capacities*, (red.) J. Savulescu, R. ter Meulen, G. Kahane, Wiley-Blackwell, Oxford 2011, ss. 557.**

Książka *Enhancing Human Capacities*¹ jest zbiorem trzydziestu siedmiu artykułów, których autorami są uczeni z Europy i Ameryki Północnej. Publikacja została wydana pod redakcją Juliana Savulescu, Ruuda der Meulen oraz Guya Kahane.

Artykuły recenzowanej publikacji zostały podzielone tematycznie i zebrane w siedmiu rozdziałach: „Key Concepts and Questions” (Kluczowe pojęcia i pytania); „Cognitive Enhancement” (Doskonalenie kognitywne); „Mood Enhancemant” (Doskonalenie nastroju); „Physical Enhancemant” (Doskonalenie sfery fizycznej); „Lifespan Extention” (Przedłużanie życia); „Moral Enhancemant” (Doskonalenie moralne); „General Policy” (Powszechna polityka).

W rozdziale pierwszym autorzy skoncentrowali się na próbie wyjaśnienia ogólnych zagadnień związanych z doskonaleniem natury ludzkiej. Wiodącą rolę odgrywa tu debata na temat koncepcji *enhancement*. Uczeni próbują określić, czy termin *enhancement* ma charakter deskryptywny czy też normatywny. W tej części książki znajdujemy również dyskusję skupiającą się wokół takich pojęć, jak: *natura*, *autonomia* oraz *ewolucja*.

W rozdziale drugim poruszono kwestie związane z doskonaleniem ludzkich zdolności: inteligencji, pamięci i koncentracji. Współczesne badania pokazują, że w niedalekiej przyszłości, dzięki genetycznym i neurofarmakologicznym manipulacjom będą możliwe modyfikacje mózgu. Na podstawie artykułów składających się na ten rozdział czytelnik może prześledzić jak postępy naukowe przyczyniły się do rozwoju w zakresie doskonalenia kognitywnego. Autorzy tekstów analizują także w tym miejscu możliwe korzyści, jakie wiążą się z ingerencjami w strukturę samego mózgu, i próbują ocenić zagrożenia, jakie niesie to zjawisko.

W rozdziale trzecim autorzy koncentrują się wokół doskonalenia sfery nastroju. Powszechnie stosowany lek – Prozak, a także inne leki antydepresyjne są dobrze znane jako te, które wpływają na zmiany emocjonalne człowieka. Czy takie leki nie okradają ludzi z autentyczności? Czy doskonalenie nastroju jest

¹ J. Savulescu, N. Bostrom (red.), *Human Enhancemant*, Oxford 2011. Słowo *enhancement* rozumiem jako doskonalenie, gdyż najlepiej, moim zdaniem, oddaje to, o co chodzi w kwestii ingerencji w ludzką naturę oraz próbę jej przekształcania.

dobrze czy źle? To niektóre z pytań stawianych przez naukowców. Znaczną część tego rozdziału zajmuje dyskurs na temat: terapia–doskonalenie².

Radykalne formy fizycznego doskonalenia natury ludzkiej (co jest przedmiotem artykułów czwartego rozdziału), pozwalają ludziom modyfikować zdolności fizyczne, a przez to stają się skrajnie kontrowersyjne, głównie jeśli odniesiemy te kwestie do sportowców. Choć pewne formy doskonalenia w sporcie zostały zakazane, niewykluczone, że wielu sportowców w dalszym ciągu korzysta z tego typu modyfikacji. Czy zakaz doping w sporcie jest usprawiedliwiony? Czy doping nie jest oszukiwaniem? Czy doskonalenie sfery fizycznej nie łamie etosu sportowca³?

Refleksje o nieśmiertelności zawsze były kluczowym zagadnieniem filozofii. Nie mogło ich zatem zabraknąć także w tej publikacji. Rozdział piąty to interesująca debata na temat przedłużania ludzkiego życia. Wielu demografów, epidemiologów i biologów zauważyło, że na przestrzeni wieków, średnia długość życia ludzkiego wydłużyła się prawie trzykrotnie⁴. Współcześnie prowadzone badania zmierzają w kierunku wyeliminowania, spowolnienia bądź też całkowitego zatrzymania procesu starzenia. Czy przetrwa nasza tożsamość, jeśli będziemy żyli znacznie dłużej, nawet setki lat? A jeśli nasza tożsamość nie przetrwa, to jaką korzyść nam przyniesie przedłużanie życia? Czy długie życie nie doprowadzi nas – jak twierdzi Bernard Williams – do nieznośnej nudy⁵? Autorzy tego rozdziału pytają nie tylko o długość życia, ale także o jego wartość i sens.

W rozdziale szóstym autorzy skupili się na dyskusji dotyczącej możliwości doskonalenia ludzkiej moralności. Podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy farmakologicznie wywołane zmiany w obszarze ludzkiego altruizmu będą odzwierciedlały autentyczne moralne zachowania, czy też staną się sztuczną imitacją prawdziwej moralności? W ostatnim rozdziale (siódmym) podjęto temat prawnych i politycznych rozwiązań w kwestii doskonalenia ludzkich możliwości w Stanach Zjednoczonych i Europie.

Podsumowując, należałoby zaznaczyć, że recenzowana książka jest pierwszym na świecie przeglądem najnowszych badań w dziedzinie doskonalenia natury ludzkiej. W każdym z rozdziałów zaprezentowano szeroki zakres analiz oraz ukaza-

² Próbę dystynkcji terminów: *therapy* i *enhancement* można znaleźć w różnych publikacjach, np.: L. Kass (red.), *Beyond Therapy. Biotechnology and the Pursuit of Happiness. A Report by the President's Council on Bioethics*, New York 2003; A. Buchanan, *Better than human. The Promise and Perils of Enhancing Ourselves*, Oxford 2011; T. Kraj, *Granice genetycznego ulepszania człowieka. Teologicznomoralny problem nieterapeutycznych manipulacji genetycznych*, Kraków 2010.

³ C. Tamburrini, *Enhanced Bodies*, w: J. Savulescu (red.), *Enhancing Human Capacities*, Oxford 2011, s. 283–284.

⁴ G. Barazzetti, *Looking for the fountain of youth. Scientific, ethical, and social issues in the extension of human lifespan*, w: J. Savulescu (red.), *Enhancing human capacities*, Oxford 2011, s. 335.

⁵ L. Temkin, *Is living longer living better?*, w: J. Savulescu (red.), *Enhancing human capacities*, Oxford 2011, s. 356–361.

no perspektywy przyszłego doskonalenia ludzkich możliwości. W prowadzonej dyskusji odniesiono się do podstawowych pojęć filozoficznych i poddano analizie etyczne, społeczne i polityczne implikacje wynikające z doskonalenia gatunku *Homo sapiens*. Przedstawiono także stan badań w biologii, neuronauce oraz biomedycynie.

Książka *Enhancing Human Capacities* jest rzeczywiście cenna, bowiem czytelnik znajdzie tam istotne wątki dotyczące głównych form ludzkiego doskonalenia: kognitywnego, emocjonalnego, fizycznego, moralnego, przedłużania życia wraz z etycznymi pytaniami o moralną dopuszczalność ingerencji w ludzką naturę. Pomimo wieloaspektowego spojrzenia na problem doskonalenia istot ludzkich, zauważalne są także pewne uchybienia. Wydaje się, że znacznym zubożeniem publikacji jest wąskie pojmowanie ludzkiej natury, które ogranicza się do nowożytnego i współczesnego jej rozumienia. Większość autorów pojmuje naturę jako sferę czysto biologiczną, która, podlegając prawom ewolucji, nieustannie się zmienia. Takie rozumienie natury musi prowadzić do rozwiązań naturalistycznych, a więc do wyeliminowania jej normatywnego charakteru na rzecz przyjęcia charakteru deskryptywnego. Niewykluczone, że taka koncepcja natury otwiera „okno” dla wszelkich biomedycznych manipulacji. Jeśliby przyjąć, że natura nie miałaby charakteru normatywnego, podlegałaby ciągłej ewolucji (nie ma czynnika stałego), wówczas nic nie stałoby na przeszkodzie, aby naukowcy spełniali użyteczne plany transhumanistów.

Powyższa koncepcja natury pociąga za sobą również redukcjonizm antropologiczny, który traktuje człowieka jako substrat technologicznych eksperymentów, pomijając przy tym jego podmiotowy charakter. Postrzeganie człowieka jako środka do celu (w tym wypadku celem jest nieterapeutyczne doskonalenie ludzkiej natury), a nie jako celu samego w sobie, musi ostatecznie prowadzić do zanegowania człowieka jako osoby, czyli do depersonalizacji.

Pomimo zarzutów, o których wspominałem wyżej, wkład autorów w rozwój nauk humanistycznych jest ogromny. Na świecie nie pojawiła się do tej pory żadna inna publikacja, która zawierałaby systematyzację filozoficznych, medycznych, biologicznych, społecznych, politycznych i innych aspektów odnoszących się do doskonalenia ludzkiej natury. Książka przeznaczona jest głównie dla naukowców zajmujących się biomedycyną oraz dla filozofów (szczególnie etyków), a także, jak sądzę, dla wszystkich tych, którzy interesują się zagadnieniem transhumanizmu. Szkoda, że książka ta nie doczekała się jeszcze tłumaczenia na język polski. Niemniej jednak wysokie walory naukowe książki *Enhancing Human Capacities* czynią ją atrakcyjną i godną polecenia.

ks. Marcin Ferdynus
Lublin